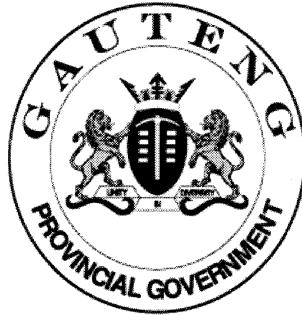

SENIOR CERTIFICATE EXAMINATION
SENIORSERTIFIKAAT-EKSAMEN

OCTOBER / NOVEMBER
OKTOBER / NOVEMBER

2004

SESO THO PUO YA TLATSETSO
BOEMO BO PHAHAMENG

(Pampiri Ya Pele)

HG

930-1/1

6 pages

SESO THO SECOND LANGUAGE HG: Paper 1

930 1 1

HG

COPYRIGHT RESERVED / KOPIEREG VOORBEHOU
APPROVED BY UMALUSI / GOEDGEKEUR DEUR UMALUSI

LEFAPHA LA THUTO LA GAUTENG
TLHAHLOBO YA MAKGAOLAKGANG

SESOTHO PUO YA TLATSETSO
BOEMO BO PHAHAMENG
(Pampiri Ya Pele)

NAKO: dihora tse 2

MATSHWAO: 80

DITAELO:

- Pampiri ena e na le dikarolo tse tharo e leng A, B le C
- Araba dipotso kaofela
- Nomora dipotso ka nepo
- Fana ka mosebetsi o makgethe

**KAROLO YA A
TEKOKUTLWISISO**

POTSO 1

Bala seratswana se latelang o ntano araba dipotso.

“Ho na le sekaqahadi se ntutseng qoqothong mona. Tjhe ha se sekaqa se sekalo empa e le hona ho kwata le bohale bo ntshwereng? Ho realo motlatsi wa mongodi wa Daily Sun e leng Themba Khumalo. “Sefahleho sa ka se tletse dikeledi tse rothang mahlong a ka” ho realo mopheti wa ditaba tsena.

Ngwana wa lesea o kwetetswe a ba a betwa ka sehloho ke monna feela ya sa tsebeng hore na o ya pele kapa morao. Leetonyana la lesea lena le neng le ikela khefing e hukung ya motse wa habo le qetelletse ka koduwa ena e tshabehang. “Moya wa ka o ferekane” ho realo malome wa motlatlapuwa kapa yona phofu ena ya peto. Ntho ya mofuta oo e ka hlaloswa jwang maseeng a makale , hona e ka hlaloswa jwang baneng? Tsohle tsena ke dipotso tseo malome wa phofu ena a ipotsang tsona.

Batho ba bontate ba entse jwang na? “Ke hona ke utlwisisang hantle hore na ke hobaneng makeishenenng ho rena mekgatlo ena e qetellang e inketse molao matsohong” ho realo malome. Ha ke tsebe hore ho ne ho tla etsahala eng, ha ke ne nka iphumana ke le ka tlung e le nngwe le mmolai enwa, taba ena e se e le seponeseng empa ka tlwaelo ha se hangata batlatlapi ba mofuta ona ba fuwang kotlo e tshwanetseng.

Ha ho etsahala hore e be o tshwerwe, ho ya ka tlwaelo batho ba mofuta ona ha se hangata ba dulang ntlwanatshwana. Ka mora nakwana o tla fumana ba se ba imathela ka ntle, mohlomong ebile le ntle le beile. Na ebe ka nnete setjhaba sa Rantsho diketso tsa mofuta oo di tla qetella di re isitse kae re le setjhaba?

Di fetoletswe ho tswa ho Daily Sun, Tuesday June 2003

- 1.1 Bolela lebitso la mopheti wa ditaba ho tswa seratswaneng. (1)
- 1.2 Bolela ntho e neng e dutse mopheti wa rona hampe. (2)

- 1.3 Hlalosa hakgutshwane polediso ena: **Ho inkela molao matsohong.** (2)
- 1.4 Na ke ntho e lokileng ho inkela molao matsohong? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 1.5 Bolela dintho tse PEDI tse etsahetseng ho mopheti ho bontsha ho halefa ha hae. (4)
- 1.6 Koduwa e hlahetseng lesea lee ke efe? Hlalosa. (2)
- 1.7 Moya wa mopheti wa taba tsee o bile jwang ka mora ketso ena? (1)
- 1.8 Hoja o ne o le letona la toka ke kotlo efe eo o neng o ka e neha batho ba hlahisetsang bana koduwa eo o e boletseng ho 1.6? (2)
- 1.9 Hlalosa hore na ka lentswe lena **phofu** ho bolelwang? (2)
- 1.10 Mopheti o reng ka motlatlapi eo? (2)
- 1.11 Mopheti o re ho ne ho ka etsahala eng ha a ka iphumana ka tlung e le nngwe le motlatlapi eo? (2)
- 1.12 Mopheti o re seponesa se atisa ho etsang ka batlatlapi baa? Hlalosa. (2)
- 1.13 Setjhaba sa Rantsho ke sefe? (2)
- 1.14 Hlalosa lentswe lena: **ntlwanatshwana.** (2)
- 1.15 Motlatlapuwa o amana jwang le mopheti wa ditaba? (1)
- 1.16 Ho ya ka wena na mmuso o se o nkile matsapa afe ka taba tsee tsa peto? (2)
- 1.17 Ho ya ka wena tharollo ya bothata boo e ka ba efe? (2)
- 1.18 Hangata batlatlapi ba betang ke bomang? (1)
- 1.19 Fana ka lehlalosongwe la lentswe lena **dikeledi.** (1)

MATSHWAO A KAROLO YA A: [35]

**KAROLO YA B
KAKARETSO**

POTSO 2

Akaretsa ditaba tsa seratswana sena ka dintlha tse LESHOME tsa motheo.

Ho ya ka demokerasi ya rona e ntjha mathata ohle a setjhaba a ka rarollwa ka puisano e otlohileng pakeng tsa mahlakore ohle a nang le ditletlebo. Ha re sheba ditaba hantle ona ke wona mokgwa o le mong feela o ka rarollang mathata. Ha o bala kuranta ya Daily Sun (Wednesday 11 June 2003) sena se hlalositse hantle ke mokomeshenare wa seponesa.

Mokgwa wa ho inkela molao matsohong ke setjhaba o jwalo ka ho tjhesa batho ka mokgwa wa "neck-lace" o tswile fesheneng, hape le molaotheo o motjha ha o dumellane le tsela eo ya ho ahlola ba fositseng kapa ba tlotseng molao.

Seponesa se e kgalema haholo taba ena. Setjhaba le sona se na le mabaka ao se itshwarellang ka ona se re se kgathetse ke ho ba siyo ha seponesa tulong tsa diketsahalo tsa tlatlapo. Seponesa le sona se ikarabella ka hore tulong tse ding ha ho bobebe ho kena hara motse ka lebaka la mabaka ana.

- Ho se be teng ha mebila ka hara motse
- Ho se be teng ha mabone diterateng.
- Tsena tsohle di etsa hore mosebetsi wa seponesa o be boima.

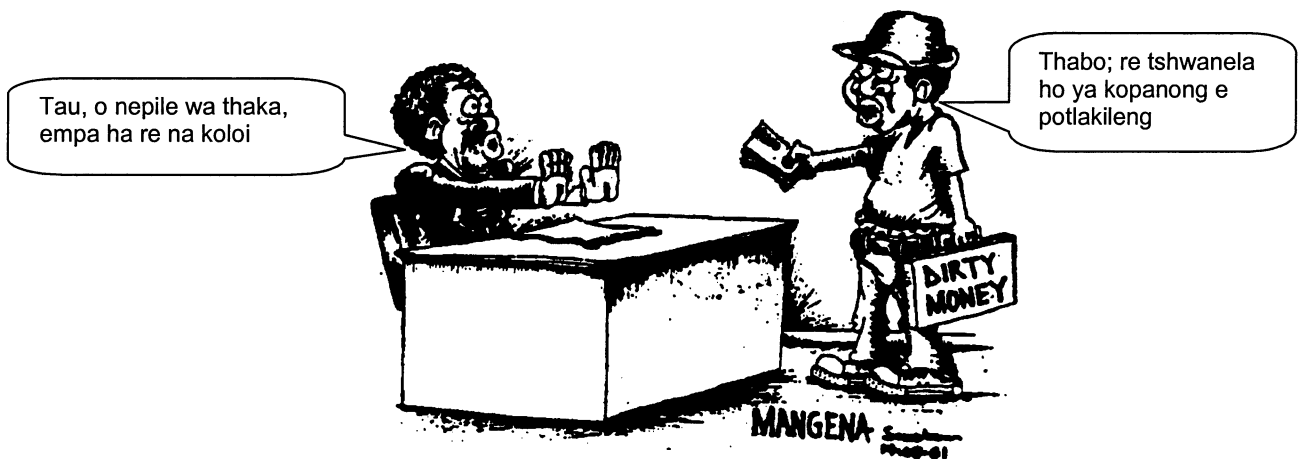
MATSHWAO A KAROLO YA B: [10]

KAROLO YA C
THUTA-PUO

POTSO 3

Shebisisa setshwantsho sena o ntano araba dipotso

Puisano

- 3.1 Qolla mabitso a MABEDI ho tswa puisanong. (2)
- 3.2 Ngola polelwana ena e le temekisong ya tumelo, ha re na kolo. (1)
- 3.3 Ngola polelwana ena e le temekisong ya tatolo, kopanong e potlakileng. (1)
- 3.4 Qolla lekopanyi ho tswa setshwantshong o bope polelo e utlwahalang. (2)
- 3.5 Fana ka lehlalosoongwe la lentswe lena: **thabo**. (1)
- 3.6 Polelo ena: **re tshwanela ho ya kopanong e potlakileng**, e ho sekao sefe? (1)

[8]

POTSO 4

Bala seratswana o nto araba dipotso tse latelang:

Tjhai e bile ntle ngwahola, ke ka hona mme a ratang ho pheha dijo tse monate. Bothata empa e le sona serame feela.

- 4.1 Iketsetse polelo e ntjha o sebedisa lentswe lena **ngwahola** e le lehlalosi la nako. (2)
 - 4.2 Ipopele polelwana ya hao e nang le lehlalosi ha monate bakeng sa tse monate ho tswa seratswaneng. (2)
 - 4.3 **Bothata ke sona serame.** Polelo ee e lekgatheng lefe? (1)
 - 4.4 Fetolela polelo e ho 4.3 ho lekgathe letlang. (2)
 - 4.5 Fetolela polelo ena ho lekgathe lefetile: **O pheha dijo tse monate.** (2)
 - 4.6 Ngola polelo ena e le tatolong: **Tjhai e bile ntle ngwahola.** (2)
- [11]

POTSO 5

Bala seratswana o ntano araba dipotso tse latelang:

Eitse re sa dutse ha monate la re tseke ha bohloko. Ka ba ka utlwa ho bata ka maleng, kaofela ha rona ra re nyaro ke letswalo. Ebe molato ke ofe? Ha na pula ya matlopotlopo ha senyeha ha ho ne ho dutswe ha monate ho iketluwe, ke banana **ba tshwenyang** batswadi ka boitshwaro ba bona bo hlephileng.

- 5.1 Bopa polelo ya hao e nang le leetsi lena **tsekema**. (2)
 - 5.2 Qolla leetsisamodumo le le leng seratswaneng. (1)
 - 5.3 Sebedisa leetsisamodumo leo o le qollotseng e le leetsi polelong. (2)
 - 5.4 Bala polelo ena: **Ebe** molato ke ofe? Fana ka setho sa puo sa lentswe le ntshofaditsweng. (1)
 - 5.5 Bolela setho sa puo sa lentswe le ntshofaditsweng seratswaneng. (1)
 - 5.6 Fetolela lentswe **senyeha** ho leetsaki o be o le sebedise polelong. (2)
- [9]

POTSO 6

Bala seratswana o ntano araba dipotso tse latelang:

Batho ba rata ho bua haholo, ena ke ntho e tenang ka ho fetisisa, **bohlale** ke hore **motho** o mpe o itholele feela. Leshano **la bona** le ka qetella le etsa hore o otle motho mme o iphumane o le tjhankaneng o se o fumane kotlo e bohloko.

- 6.1 Tlosa lebitso polelong e qalang seratswaneng empa o sebedise leemedi bakeng sa lona. (1)
- 6.2 Lentswe lena “ke **ntho**” le sehetsweng mola ho tswa seratswaneng ke setho sefe sa puo? (1)
- 6.3 Ho tswa seratswaneng nyenyefatsa lentswe **bohlale**. (1)
- 6.4 **La bona** ke setho sefe sa puo? (1)
- 6.5 Fana ka leetsi le bopileng lebitso **mosebetsi**. (1)
- 6.6 Sebedisa leetsi leo o le bopileng ho 6.5 polelong. (1)
- 6.7 Bolela mofuta wa lehlalosi le fumanwang polelong ena. **Ba rata ho bua haholo**. (1)
[7]

MATSHWAO A KAROLO YA C: [35]

MATSHWAO KA KAKARETSO: 80